

Nezegiar igl extraordinari

Ina discussiun sur dil Parc Adula cun novs accents

DA GIUSEP VENZIN / ANR

■ **Negin ha risdau da scamonds e da restricziuns la gievgia vargada a Vella. La discussiun dil Parc Adula ei vegnida tenida sin in niev scalem e Gion Antoni Caminada ha tschentau ella sin quei scalem.** El ei buca s'exprimius pro ni contra il project dil qual las vischnauncas pertuccadas decidan igl onn proxim. En siu referat all'entschatta dalla sera d'informaziun ha el constatau ch'el metschi buca dil parc, essend da Vrin. Igl architect da renum ei sedecidius da buca mirar naven e da formar in meini tier il Parc Adula.

Dapli discussiun ch'informaziun
La sala a Vella ei stada fullanada. Tuts han buca giu la caschun da seser. *Sep Cathomas*, il president dall'uniun Pro Parc Adula che ha envidau alla sera d'informaziun, ha aunc repartiut sutgas avon che arver la scuntrada. La tecnica ei stada munglusa, mo quei ha buca fatg la massa. *Gion A. Caminada* e *Paul Messerli*, il professer agl institut per geografia dall'Universitad da Berna, han filosofau dil parc e quei ch'els han detg ei buca stau da mintga di. La discussiun ha svegliu marveglias. «In parc ei ina noziun dil marcau, ina noziun dalla societad beinstonta.» Igl architect ha tratg parallelas tier la Greina. «Cun metter la Greina sut schurmetg eis ella daventada per biars pli biala.» El ei sefatschentaus cul plaid «intact» e constatau che la cuntrada seigi mai stada intacta. «Ina cuntrada intacta ei il territori dallas Alps dapi 600 onns buca pli. Antruras ein entirs territoris vegni debostgai. E sche nus mirein co igl ei vegniu baghegiu en nos vitgs ils davos onns stuein nus strihar il plaid 'intact' da nosa agenda.» Cun setener si cul maletg dalla cuntrada intacta impede schien ins novs maletgs e niev svilup. Novs maletgs giavischela el denton tier il Parc Adula. Enstagl dil schurmetg dalla natira giavischela el ina relaziun culla natira. «En ina buna relaziun ei il schurmetg cumprius.»

Experiment ha fatg naufragi
Gion A. Caminada ha puntuau ils differents interess per in parc e numnau la discrepanza denter la fiera ed il schurmetg. «Ils conflicts ein programmai. Ils ins vulan mo proteger, ils auters tscherchan fiera senza cumpromiss.» Igl um che daventass habitont e consequentamein part dil secund parc naziunal svizzer ha menziunau il lamentem dalla digren dil diember da habitonts els vitgs munta-

Gion A. Caminada (seniester) e Paul Messerli han fatg marveglias per il Parc Adula senza seposiziunar pro ni contra. FOTO G. VENZIN

gnards. La carmalada dils centers seigi in fenomen mundial. Ils Japanes hagian il medem problem sco ils Sursilvans. «En nies mund da cuort temps ein relaziuns tscherçadas sin tuts nivels. El mund virtual ei il center il dretg plaz.»
Il cuolm produceschi memia pauc per contonscher il standard che la glieud pretendi. Era la construcziun da habitaziuns da vacanzas hagi buca purtau igl effect giavischau. «Ils vitgs ein bein carschi, els ein denton daventai senza veta. Quels che han promoviu la construcziun dian ch'els seigien aunc adina paupers – exact sco quels che han buca vuliu ei. Consequentamein ha igl experiment fatg naufragi.»

Tut auter che libers
Il professer da Vrin ha era tematisau l'agricultura che setegn vid in ideal. «Jeu vi buca dir ch'il model da subvenziuns seigi in fiasco, el ha denton buca contonschiu diltut la finamira.» Gion A. Caminada ei sedumandaus con ditg ch'ei det-

ti il pur culla funcziun actuala. «Ei dat glieud che manegia ch'ina cuntrada selvadia seigi pli interessanta, glieud che fa attent il pur che la fuorma actuala ei buca scalprada en crap.»
A moda provoconta ei igl architect sefatschentaus culla catscha. «Sch'ins fagess oz en Svizra ina votaziun dalla catscha vegness ella abolida. Quei pretendel buca jeu, quei dian auters.» La catscha seigi ina part dalla cultura dallas regiuns muntagnardas, denton era ina aventura, in eveniment dil temps liber. Igl um da Vrin ha buca zuppentau sia simpatia pils catschadurs e la carn selvadia.
In parc seigi per biars ina smanatscha dalla libertad. «Nus essan tut auter che libers.» Il mund romantic senza reglas hagi ei mai dau ed ei vegni era buca a dar el. «Nus duvrein denton negina tema da domini jester sche nus essan fermes.» Egl avegnir vegnien dapli jasters els cuolms, quei cun ni senza in Parc Adula. «Forsa sai schizun esser d'avantatg sch'ins di al turist tgei via

ch'el sto prender. Lu havein nus dapli libertad.»
Luvratoris sco monument
Silvan Blumenthal da Morissen, in cember dalla professura da Gion A. Caminada alla ETH Turitg, ha presentau las portas al Parc Adula. Sia visium ein luvratoris els siat loghens principals entuorn il territori da tschep. Quels luvratoris duein crear ina relaziun denter las muntognas ed ils centers. «Las relaziuns sedatan buca ella Planira dalla Greina, mobein els vitgs», ha el constatau. Ils luvratoris duein daventar loghens da produenziun ed oravontut loghens dinamics.
Cugl effect d'in parc naziunal ei Paul Messerli sefatschentaus. Era el ei buca s'exprimius pro ni contra in Parc Adula – mo ton tier el sco tier Gion A. Caminada han ins sentiu ch'els han marveglias e ch'els han era vuliu far marveglias agl auditori. «Il parc ei la differenza», ha Paul Messerli constatau e manegiau che la Svizra hagi aunc plaz per in secund parc

naziunal. El ha cussegliau da veser il parc dapli sco idea ch'in territori. Dil potenzial economic d'in parc ha il geograf manegiau: «Quei potenzial croda buca ord las neblas, quel sto vegnir creaus.» Il scienziat ha constatau che la creaziun da valor succedi els centers economics ella Bassa ed en singuls resorts e parcs el territori da muntogna. «Tgi che ha buca il cletg d'appartenere ad in da quels loghens sto tscherchar in alternativa.» Paul Messerli ha menziunau la braha alpina temida da Sep Cathomas: «La braha alpina corrispunda buca al maletg d'ina Svizra innovativa.» El ha cussegliau da buca sulet risdar da creaziun da valor, mobein era d'apreziazziun (Wertschöpfung – Wertschätzung). Era l'apreziazziun seigi ina valor publica che stoppi vegnir indemnisada. «Quei ei buca ina subvenziun, mobein ina indemnisaziun per ina prestaziun tscherçada.» Il parc astgi buca vegnir scaffius d'ordvart cun scamonds e portals, mobein egl intern cun entelgentscha ed iniziativas. Il parc sappi daventar in model per in concept da svilup integral, ina schanza da baghegiar la punt denter las muntognas ed ils marcaus. Negin auter cantun ch'il Grischun hagi schi biars anteriurs convischins el marcau da Turitg. El cusseglia da tscherchar in partenadi tier ils marcaus e buca solidaritad. El ha era cussegliau da garegiar investiziuns e buca subvenziuns. Il parc detti la caschun da crear ella regiun plazzas da lavur qualificadas. «In parc ei buca la renunzia allas libertads usitadas, mobein la schanza d'apreziar las valurs existentas.»

Paucas damondas
La discussiun da podi menada dil cauredatur da La Quotidiana *Martin Cabalzar* ei stada schidadir la cuntinuaziun dils referats. Alla discussiun ein tier ils referents e Sep Cathomas era il president communal dalla vischnaunca da Medel *Peter Binz* e *Stefan Forster*, il menader dil post da perscrutaziun per cuntrada e turissem, separticipai. Fertun ch'alters presidents dallas vischnauncas sursilvanas cumpigliadas al project Parc Adula stattan il pli bugen agl ur, s'engascha Peter Binz en favur dil project. Ella discussiun ha Paul Messerli constatau che la confederaziun havessi plascher da realisar in Parc Adula. Sep Cathomas ha allura avertiu dil prighel da renunziar a tals projects. «Enzaco encorschan ei a Berna che nus havein mo projects e realisein nuot, lu daventa la braha alpina in tema.» Dil publicum ein sulet duas damondas da dus convischins da Val sedadas.

Viva Sursaisa

17 societads alla Fiasta da musica sursilvana a Sursaisa

■ (anr/gv) **La fin d'jamna organischa la Societad da musica Sursaisa la 20avla Fiasta da musicas districtuala dalla Surselva. Cun quella caschun spetgan ils organisaturs cul president communal Ernst Sax alla testa 17 societads da musica cun bunamein 600 musicantas e musicants.** La fiasta da giubileum stat sut il motto «fiasta d'allegria e da scuntrada». In dils puncts culminonts dalla fiasta ei l'entrada dallas 17 societads el vitg da Cuort cun musica da marsch. Cun quella caschun sunan las musicas da cuminonza il marsch «Viva Sursaisa». *Rafael Camartin* ha componiu il marsch ed el dirigia era las 17 musicas. Da quellas musicas derivan 14 dalla Surselva.

Dus plazz da fiasta
Las activitads da fiasta han liug sin dus plazz. Las contribuiziuns da concurren-

Igl artist indigen *Rudolf Mirer* ha creau il logo dalla 20avla Fiasta da musica districtuala a Sursaisa. La fiasta ha liug la fin d'jamna. MAD

za sunan las musicas la sonda naven dalle 08.30 tochen el suentermiezi ella halla polivalenta, la concurrenza da marschar ei el vitg da Cuort naven dal-

las 12.30 tochen allas 16.15. Il til tier il vitg suonda allas 17.00 e la representaziun dil marsch «Viva Sursaisa» allas 18.00. Il program cuntinua culla un-

draziun dils veterans. Siat dils veterans undrai sunan dapi 50 onns en lur societad da musica. La sera dat la band svizra «Chue Lee» in concert e la finiziun ella tenda da fiasta cun melli plazz dat il DJ Setz cun musica da parti.
La dumengia suonda allas 09.00 in survetsch divin ecumenic. Tier il brunch suadont dat la Brass Band «Concordia de Vétroz» dil Valleis concert. Ei setracta d'ina musica dalla pli aulta classa.
Per garantir ina buna fiasta da musica han ils organisaturs 200 gidonters a disposiziun. Sco il president *Ernst Sax* constatescha documentscha quei igl engaschi oreifer dils vischins da Sursaisa en favur dalla cultura. In dils gidonters da tschep ei igl artist *Rudolf Mirer*. El ha creau il logo da fiasta. Il preventiv dalla 20avla Fiasta da musica districtuala ei 170 000 francs.

RECLAMA

Thomas Hess, Präsident HEV Graubünden, Fürstenaubruck

«Die Erbschaftssteuer zerstört KMU Betriebe und nach Hochrechnungen der HSG 185 000 Arbeitsplätze»

Erbschaftssteuer **NEIN**

www.erbschaftssteuer-nein.ch

AGID SVIZZER PER LA MUNTIGNA
TEL. 01/712 60 60 - FAX 01/712 60 50
www.berghilfe.ch - info@berghilfe.ch